

BALKANLARDA KLASİK TÜRK EDEBİYATININ HAZIRLAYICILARI
OSMANLI KURUMLARI*
OTTOMAN INSTITUTIONS: THE INITIATORS OF CLASSICAL TURKISH
LITERATURE IN THE BALKANS

Hüseyin GÖNEL**

Öz

Klasik Türk edebiyatının gelişiminde Balkan coğrafyasının etkin bir rolü olmuştur. Birbiri ardına fethedilen şehirler kısa zamanda birer Türk şehrine dönüşmüştür. Kültür altyapısı işler hale gelen yerleşim birimlerinin edebiyattan hüsn-i hatta, mimarîden musîkiye geniş bir çerçevede klasik Osmanlı sanatlarına zemin oluşturduğu görülmektedir. Balkanlarda uygulanmış olan fetih, imar, iskan ve eğitim politikalarının genel bir bakış açısıyla ele alındığı bu makalede, konunun Klasik Türk edebiyatına bakan yönleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Türk edebiyatı, Klasik Türk edebiyatı

Abstract

The Balkans has an effective role in the development of Classical Turkish Literature. The cities conquered one after the other were transformed into Turkish cities in a short time. The settlements whose cultural background became functional have established the base of classical Ottoman Arts in a wide framework from literature to Husn'î Khat, from Architecture to music. An overview of the conquest, education, settlement and development policies in the area, presents a deep evaluation of the influence of these policies on classical Turkish Literature.

Keywords: The Balkans, Turkish Literature, Classical Turkish Literature

Giriş

Tarihsel Süreç

Osmanlı döneminde Rumeli olarak isimlendirilen Balkanlar bilinen tarihi itibarıyla sürekli değişim ve gelişmelere açık bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan geçiş güzergahında bulunması nedeniyle birçok kavim ve devlet tarafından işgal edilmiş veya yönetilmiştir. Doğu Avrupa, Roma ve Bizans dönemlerinden itibaren dil ve din eksenli köklü değişimlere uğramıştır. Bölgenin Roma ve Bizans devletleri arasında tampon konumunda olması bu iki devletin üstünlük kurma mücadelesinde önem kazanmıştır. Bu rekabeti din merkezli yürüten tarafların çabasıyla Sırp, Bulgarlar, Rumenler, Ruslar ve Arnavutluğun güneyindeki nüfus Ortodoksluğu; Polonyalılar, Çekler, Slovaklar, Hırvatlar, Slovenler ve Macarlar Katolikliği tercih etmiştir. Tabii bu halkların din

*Bu yazı 24-26 Eylül 2012 tarihinde İstanbul'da düzenlenen I.Uluslararası Balkan Kongresinde "Klasik Türk Edebiyatı ve Balkanlar" başlığıyla tebliğ olarak sunulmuştur.

**Dr., huseyingonel@yahoo.com

konusundaki seçimleri günümüze kadar gelen siyasî ve kültürel yapının da temelini oluşturmuştur (Fuller, 2010:81).

Din, dil ve yönetim bakımından Balkanlarda meydana gelen değişimler ne olursa olsun Osmanlıların bölgeye kattığı kültür mirasının önüne geçmesi güç görünmektedir. Belki de tarihi boyunca bölge en verimli zamanlarını Osmanlılarla yaşamıştır denilebilir. Tabi bu durumun temelinde fetih, iskan ve imar politikası mühim bir yeri vardır.

Aslında M.Ö 1000'li yıllardan itibaren çeşitli Türk boylarının Balkanlarda görülmeye başlandığı bilinmektedir. Fakat bu hareketlilik Türk-İslam kültürünün etkisi ve işlevinden uzaktır. Bunlar içinde Osmanlı düşünce yapısına en yakını 1263-1264 yıllarında Konya Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus'un amcası Sarı Saltuk¹ ile birlikte Dobruca'ya yerleşmesidir. Bu tarihe kadar hep kuzeyden gelen Türkler ilk kez Anadoludan gelmiş oluyordu. Osman Horata'ya göre Selçuklu Türkleri Sarı Saltuk'un ölümünden sonra Bizans'ın zorlamasıyla Hristiyanlığa geçmişlerdir. Bu süreçten sonra Tatar Türklerinden bir kısmı Dobruca'ya yerleşir (Horata, 1999:13-14).

Osmanlı ve Türk-İslam Kültürünün Balkanlardaki Temelleri

Balkanlarda asıl önemli etki ve hareket ise Osmanlılar döneminde gerçekleşmiştir. Bu süreç Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşa'nın 1354 yılında Gelibolu'yu fethetmesi ile başlamıştır (İsen, 1997b:13).

Türklerin Balkanlarda Osmalılardan önce de bulunmalarına rağmen Osmanlı medeniyet sisteminin elde ettiği başarıyı yakalayamadıkları görülmektedir. Eskilerin izleri silinip gitmiş veya asıl hüviyetini kaybetmiştir. Fakat Osmanlılar sadece yönetmekle kalmamış bölgeyi kültür ve sanat ürünleri verebilecek seviyeye getirmiştir.

Anadolu XI. yüzyıl sonlarından itibaren Türk hâkimiyetine girmiştir. Onun öncesinde ise İslam duygu ve düşüncesine yabancı değildir. Dolayısıyla burada boy atan edebiyat Osmanlı'nın öncesine dayanan bir hazırlık sürecinden geçmiştir. Rumeli'deki edebî hareketlilik ise ancak Osmanlı ile başlamış ve temsil edilmiştir. Bu açıdan Balkanlardaki klasik edebiyata ait kültür ortamı tek kelimeyle bir başarı hikâyesidir.

Osmanlı Türk kültürü geniş hoşgörüsü sayesinde hâkim olduğu topraklarda kabul görmüştür. Burada tekke ve tasavvuf kültürünün önemli derecede etkisi olmuştur. Fetih ve iskân faaliyetleri içinde 'Kolonizatör Türk Dervişleri'² vasıtasıyla tasavvuf kültürü zemin bulmuştur. Bu kültürün yüksek bir edebî zevk ürünü olan divan edebiyatının bölgedeki hazırlayıcılarından biri olduğu söylenebilir.

Dervişler tarafından kurulan tekke ve zaviyeler birer imar ve iskan vasıtası, kültür ve din merkezi görevi görmüştür (Barkan, 2008:169,190-191). Bu kurumlar o kadar yaygındır ki müslümanların yaşadığı hemen her köy ve kasabada bir tekkenin var olduğundan söz etmek mümkündür (İbrahim, 2008:693).

Bir diğer husus Osmanlıların imar faaliyetleridir. Askerî, iktisadî ve ekonomik bakımdan stratejik konuma sahip yerleşim birimleri Osmanlılar tarafından ihya ve imar edilmiştir. Cami, medrese ve tekkelere şehrin kültürel altyapısının kurucuları denebilir. Şehirler merkezde cami ve etrafında mektep, medrese, tekke, çarşı vb. olmak

¹Rumeli fetihlerinde Sarı Saltuk ve benzerleriyle özdeşleştirilen akıncı-derviş ruhun yeri ayrı bir öneme sahiptir.

²Bu konuda Ömer Lütfi Barkan'ın (2008) "İstila devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri" adlı makalesine bakılabilir.

üzere şekillenmiştir. Camiler en küçük yapı birimleri olan mahallelerden başlamak üzere hep merkezde yer almıştır. Bu durum sosyal hayatla doğrudan ilişkilidir. Çünkü camiler sadece ibadet yeri değil aynı zamanda birer mektep, toplanma, karar alma ve devlet tarafından yapılan tebligatın da açıklanma yeridir (Halaçoğlu, 2007:154).

Osmanlı kültürünün önemli cüzlerinden biri de vakıf kültürüdür. Vakıflar başta imar, iskân ve eğitim olmak üzere sosyal ihtiyaca cevap verecek icraatlar içindeydi. Örneğin Saraybosna 1463 yılında fethedilmesine rağmen şehir “Altın Çağı”nı yarım yüzyıldan fazla bir zamandan sonra Gazi Hüsrev Beyle yaşamıştır. Onun kurduğu vakıf Saraybosna’nın önemli bir ticaret ve kültür merkezi haline gelmesini sağlamıştır (Zlata, 2010: 161–166). Diğer Bosna şehirleri de Osmanlı şehircilik anlayışına uygun olarak cami, medrese, han, hamam, mektep ve vakıflarla gelişti. Tekkelerdinî kültürün gelişmesini sağladı. “Böylece Bosna şehirleri Türk gücünün kuvvetli bir kalesi, İslam kültürünün de direği oldu.” (Djurdjev, 1992: 229-303).³

Osmanlı kültürünün kurgusundaki bir diğer unsur eğitim sistemidir. Mahalle imamından başlayarak en üst seviyedeki medreseye ve hocaya uzanan bu süreçte öğrenci ders geçme usulüyle yükselirdi. Dersin hocası başarılı olan öğrencisini daha merkezi bir yere ve daha üstün bir hocaya tavsiye ederdi. Bu şekilde en üst kademedeki İstanbul medreselerine uzanan bir teamül oluşmuş olurdu. Yüksek tahsilini mezun olan öğrenci müderris olarak atanırdı (Yakuboğlu, 2006:141–142). İstanbul medreseleri taşradan merkeze doğru akışı netice vermiştir. Osmanlı Devletinde ilim ve kültür bakımından göze çarpan birlikteliğin bir sebebi de bu yapılanmadır (Gönel, 2011:105).⁴ Taşradan merkeze ve merkezden taşraya doğru meydana gelen hareketlilik aynı zamanda kültürel bir canlılık meydana getirmiştir.

Osmanlı aydını bu alabildiğine hareketli ve geniş kültür dünyası içinde bütün bir medeniyetin edebî ve estetik ürünlerine ulaşma ve ondan istifade etme imkânını yakalıyordu. İran’da Farsça yazan Hâfız’ı imparatorluğun en batı kıyısındaki Sûdî şerh etmeye kendini yetkin ve ehil görebiliyordu. Mostar gibi uc bölgenin şairi Ziyâ’î, Sâdî’nin bir kasidesini Fars, Arap ve Türk dillerinin bütün inceliklerine vâkıf bir şekilde şerh edebiliyordu.⁵

“Şehirlerin Osmanlı medeniyeti doğrultusunda gelişme aşamasında bilim, kültür ve sanatın altyapısı olan medrese, mektep, tekke ve zaviyeler tesis edilmiş, bunları takiben bilim, kültür ve sanatın ilk temsilcileri bu topraklarda boy vermeye başlamıştır.” (İsen, 1997b:14). Görüldüğü gibi kültür merkezi olma hüviyeti fetih, imar, iskan ve eğitim politikalarıyla doğrudan ilişkilidir.

³Balkanlardaki pekçok yerleşim yerini şehir haline getiren Türklerdir. Bu medeniyetin tesirini göstermesi bakımından bölge halklarının dillerine girmiş Türkçe kelimelerin çokluğu önemli bir işarettir (İsen, 1997b:14). 1641 yılında Türkçe-İtalyanca bir sözlük hazırlayan Giovanni Molino Türkçenin Osmanlı sınırları içinde 55 krallık ve beylik, 33 ulus tarafından kullanıldığı (Develi, 2006: 12) ifade etmesi Türkçenin bölgedeki etkisini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

⁴Cemil Meriç eski toplumun ‘ortak suur’a sahip olduğunu söyler: “İslamiyet, Süleymaniye’de kubbe, İtrî’de nağme, Bâkî’de şiir...” (Okuyucu, 2004: 32). Yahya Kemal’in tespitleri içinde zevk, üslup ve dil birliğine sahip dönem şairinin diğer bütün sanatlarla ilgiliydi. Bir gazel imparatorluğun bir ucundan diğer ucuna aynı coşku ve heyecan içinde okunuyor, dinleniyor ve beğeniliyordu (Okuyucu, 2004: 37).

⁵“Osmanlı şairleri, mensubu oldukları İslam medeniyetinin dil, kültür ve edebiyatını bilmeyi, çağdaş aydın olmanın bir gereği olarak görmüşlerdir. Medrese öğrenimini tamamlayan her aydın, Arapçayı, Farsçayı bu dillerin kültür ve edebiyatlarını büyük ölçüde tanır, bu dille yazılmış eserleri anlar, hatta bu dillerde manzum ve mensur eserler yazabiliyordu. İçerik ve estetik olarak Arap ve Fars edebiyatları ile ortak özellikler gösteren Türk edebiyatını hakkıyla bilmenin yolu bu dilleri ve edebiyatları bilmekten geçmekteydi.” (Kurnaz, 2007:7)

⁵ Bk. Gönel-Çatoviç, 2012.

Tarihlerden anlaşıldığına göre Osmanlı kültür hayatının bir merkezde kendini göstermesi ve ürün vermesi takribi 50–100 bazen de 150 yıl sürmektedir. Bu sürede kültür kurumlarının tesis edilmesi ve işler hale gelmesi önem kazanmaktadır. Mesela 150 yıl kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan Budin’de tezkirelerde kayıtlı sadece bir şair vardır. Bölgeye yeteri derecede Türk nüfusunun yerleştirilememiş olması da bu durumun sebeplerinden biri olarak sayılabilir.

Osmanlılarda Türkçe devlet dili olmakla beraber devletin bünyesinde yer alan diğer milletlere karşı bir baskı aracına dönüştürülmemiştir. Kuşkusuz bu durum bilinçli bir tercihtir. Balkanlarda özerk bölgeler, Bosna ve Arnavutluk gibi müslümanların çoğunlukta olduğu yerler; Macaristan, Hırvatistan gibi bazı ülkelere çok fazla göçer Türk nüfus yerleştirilmemiştir. Bu bölgelerde genellikle askerî ve idarî görevliler istihdam edilmiştir. Çoğu yüksek eğitilmiş devlet erkanı önderliğinde Türkçe buralarda yaşama ve ürün verme imkanı bulmuştur. Toprak kayıplarıyla beraber Türkçe konuşan ve yazan elit tabaka da göç etmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak Osmanlı hâkimiyetinden çıktıktan sonra Türkçe edebî hareketlilik yavaşlamış bir müddet sonra da tamamen sona ermiştir.

Dobruca Örneği

Osmanlı kültür hayatının kurumlar ve kurumsallaşmayla ne kadar ilgili olduğunu görmek açısından Dobruca örneği dikkat çekicidir. XIV.yüzyıl sonlarından itibaren kademeli olarak (Eflak 1397, Boğdan 1484) Osmanlı hakimiyetine giren bölgede yönetim oradaki eski Türk nüfus dolayısıyla prenslik olarak özerk yapıda bırakılmıştır. II. Beyazıt Dobruca’yı fethettikten sonra (1484) bölgeye kuzeydeki Tatarlardan ve Anadoludaki yörüklerden Türk nüfus yerleştirilmiştir (Horata, 14).

Dobruca diğer Balkan şehirlerinden çok daha önce Türk nüfusu ile buluşmasına rağmen (Selçuklu Türklerini kastediyorum) klasik edebiyat açısından çok zayıf kalmıştır. Tezkirelerde sadece Helâkî’nin (XVI.yy) ismi geçmektedir. Horata’ya göre burada edebî bir muhitin oluşmaması göçebelik ve özerk prenslik olarak yönetilmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bölgede Osmanlı kanunları uygulanmadığı gibi oraya beylerbeyi ve kadı da gönderilmemiştir (Horata, 17).

Dobruca’nın özerk yönetimde kalması Osmanlı kültür kurumlarının tam anlamıyla kurulamadığı, işletilemediği anlamına da gelmektedir. Çünkü İstanbul merkezli yapıda taşraya gönderilen beylerbeyi ve kadılar klasik Osmanlı eğitiminden geçmiş, başkentin kültür atmosferini teneffüs etmiş kişilerden oluşuyordu.

Klasik edebiyat gelişme ve serpilme ortamını genellikle edebiyata önem veren, cömert, sanatçıyı koruyan ve kıymetli eserleri ödüllendiren şahıslarla yakalamıştır. Bu kişiler aynı zamanda edebî bir çevrenin oluşmasına da zemin hazırlamış oluyordular (İpekten, 1996: 11).

Dobruca’daki bu durumun aksine yine özerk bir yönetime sahip olan Kırım’da çok sayıda divan şairi yetişmiş ve eser vermiştir.⁶ Burada Kırım sarayının Osmanlı ve diğer Türk hanedanının saraylarına benzer bir nitelik göstermesi etkili olmuştur. Tıpkı onlar gibi Kırım sultanları da şiirle uğraşan ve şair kimselerdi.

⁶Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı (Kurnaz ve Çeltik, 2000) üzerine yapılmış kapsamlı araştırmada 56 şair ele alınmaktadır.

Bugünün sınırlarına göre Balkan ülkelerindeki Türk mimari eserlerinin konumuzla ilgili olanları aşağıdaki şekildedir:

Arnavutluk

II.Murat ile Türk hakimiyetine girmiş ve beş yüzyıla yakın Osmanlı idaresinde kalmıştır. Bu süre içinde 482 cami-mescit, 144 tekke, 28 medrese, 111 mektep, 123 han, 9 imaret, 18 hamam ve 15 saray-konak yapılmıştır.⁷

Bosna-Hersek

1463 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Türk idaresine katılmıştır. 1182 cami-mescit, 75 tekke, 76 medrese, 874 mektep, 2 darülkurra, 6 kütüphane, 622 han, 8 kervansaray, 9 imaret, 45 hamam, 27 saray-konak.

Bulgaristan

14.yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 2356 cami-mescit, 174 tekke, 142 medrese, 273 mektep, 2 darülkurra, 6 kütüphane, 116 han, 16 kervansaray, 42 imaret, 113 hamam, 3 saray.

Hırvatistan

96 cami, 77 tekke, 67 medrese, 132 mektep, 4 darülkurra, 5 kütüphane, 65 han, 6 kervansaray, 13 imaret, 40 hamam, 9 konak.

Romanya

Yıldırım Beyazıt ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde fethedilmiştir. 165 cami, 7 tekke, 11 medrese, 37 mektep, 20 han.

Sırbistan-Sancak-Karadağ

484 cami, 80 tekke, 68 medrese, 121 mektep, 4 darülkurra, 97 han, 5 kervansaray, 9 imaret, 49 hamam, 10 saray konak.

Yunanistan

1385 yılında Osmanlı idaresine girmiştir. 2336 cami-mescit, 307 tekke, 182 medrese, 315 mektep, 7 darülkurra, 171 han, 10 kervansaray, 65 imaret, 134 hamam.

Osmanlılar tarafından Balkanlarda yapılan ve sayıları on binleri bulan bu yapıların hepsi kuşkusuz çok fonksiyoneldi. Günlük hayatı kolaylaştıran, insanlara huzur ve barış ortamı sağlayan bu imar faaliyetleri hayatın her kademesinde kendini hissettirmiştir. Fakat asıl görevini klasik edebiyatın boy atıp gelişmesine zemin hazırlamakla yerine getirmiştir denilebilir.

Balkanlarda birer Türk şehri haline gelmiş kültür merkezleri ve şair sayıları ise şöyledir⁸:

Belgrad 11, Bosna 27, Filibe 16, Gelibolu 30, Girit 4, Manastır 17, Niğbolu 5, Priştine 6, Prizren 7, Rusçuk 4, Selanik 16, Serez 21, Sofya 16, Üsküp 18, Vardar

⁷Yukarıdaki sayısal bilgiler Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü arşivlerindeki belgelere dayanarak yaptığı araştırma esas alınarak hazırlanan Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler (Turan ve İbrahimgil, 2004) adlı eserden alınmıştır.

⁸25 tezkire taranarak hazırlanan Tezkirelere Göre Divan Şairleri İsimler Sözlüğü (İpekten vd, 1988) 3182 şairi kapsamaktadır. Mehmet Nail Tuman'ın (2001) 75 eseri tarayarak hazırladığı Tuhfe-i Naili adlı eserinde ise tasavvuf ve aşık edebiyatına mensup şairlerle birlikte 6288 isim yer almaktadır (Kurnaz-Tatçı, 2001:6). Bu sayılar yeni araştırmalarla sürekli olarak artmaktadır. Bu durum her şehrin tek tek ele alındığı monografik çalışmaları zarurî kılmaktadır.

Yenicesi 20 şair yetiştirmiştir. 150 şairle en çok şair yetiştiren İstanbul ve Bursa'dan sonra üçüncü sırada yer alan Edirne bu konumunu başkent olmasına borçludur (İsen, 1997b: 15-16).⁹

Yukarıdaki şehirlerin sayısı artırılabilceği gibi şair sayılarında da değişmeler olabilir. Burada dikkat çekici olan bu şehirlerin nasıl olup da bir kültür merkezine dönüştüğüdür. Kuşkusuz bu durum şehrin stratejik konumu ve imar faaliyetleriyle yakından ilişkilidir. Mesela Gelibolu askerî ve coğrafi konumu sayesinde pek çok vakıf esere sahip olmakla bir kültür merkezi haline gelmiştir. Balkanların tam ortasında ve yolların kesişme noktasında yer alan Üsküp hem akınlarda üs bölgesi olması hem de sonraları sancak merkezi olmasıyla bir kültür şehri haline gelmiştir. Beş asır Türk idaresinde kalan Priştine de bir kültür merkezinde olan/olması gereken kurumlarla donatılmıştır. Sıradışı bir özellik arz eden Vardar Yenicesi hem yol güzergahında değildir hem de ciddi bir medrese geleneğine sahip değildir. Buna rağmen Osmanlı kültür coğrafyası içinde önemli bir yere sahiptir.¹⁰ İsen'e göre izahı güç bu durum Şeyh Abdullah-ı İlâhî'nin (ö.1491) şehirde oluşturduğu manevî havadan kaynaklanmaktadır (İsen, 1997a:73, 80-82, 131-132, 144-145).

Sonuç

Tarihî sürece bakıldığı zaman Osmanlı kültür kurumlarının şehrin kimliğini ve bel kemiğini oluşturduğu görülmektedir. Cami, medrese, tekke ve vakıflarla donatılan yerleşim merkezleri kısa sürede geleneksel Türk-İslam şehirlerine dönüşmüştür. Ayrıca Türk diline en büyük destek ve hizmet bu kurumlarla sağlanmıştır. Klasik Türk edebiyatı bu zemin üzerinde gelişmiş ve serpilmiştir. Dolayısıyla fetih, imar, iskan ve eğitim politikalarının son derece bilinçli tercihler olduğu ve hedefine ulaştığı açıktır.

Klasik edebiyatı sadece bir yazılı üründen, edebiyattan ibaret görmemek gerekir. O, kendi medeniyetini oluşturan kurgunun bir cüzü; fetih, iskan ve mamurlaşmanın bir yansıması ve sonucudur. Osmanlı bir taraftan fetih rüzgarlarıyla kanatlanırken, mimarî eserleriyle çorak yerleri yeşertiyor, medresesiyle suluyor ve şiiriyle ruh veriyordu. Bir maddî yapı, cami, tekke, han veya hamam kitabesine kazınan birkaç beyitle manasını buluyor ve bütün (küll) halini alıyordu.

Genel bir bakış açısıyla ele alınan bu yazı şehir ve şair ölçeğinde detaylandırılacak başka çalışmalara kapı aralamak misyonunu üstlenmektedir. Bugün Balkan şehirlerinin yetiştirdiği şair sayısı tam olarak bilinmemektedir. Bu durum edebiyat tarihimiz açısından bir önceliği ve gerekliliği hatırlatmaktadır. Balkan coğrafyasının kayıtlara geçmiş ve kültür merkezi hüviyeti taşıyan bütün merkezlerin büyük küçük ayrımına tabi tutmadan şair biyografilerinin çıkarılması bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Her biri bir şehir monografisi olacak bu eserlerin birleştirilmesiyle Balkanların edebiyat tarihimizdeki yeri net bir şekilde ortaya konulabilecektir.

⁹Yukarıdaki sayılar konu üzerindeki ilk çalışmalara dayandığı için nihaî rakamlar değildir. Yeni çalışmalarla bu sayılar en az 4-5 kat artmaktadır. Örnek olarak bk.(Kılıç ve Bülbül, 2007; Aydemir, 2011; Bülbül, 2008)

¹⁰Aşık Çelebi'nin (ö.1572) Prizren, Priştine ve Vardar Yenicesi ile ilgili aktarımı dikkat çekicidir: "Rivayet olunur ki Prizren'de oğlan doğsa adından akdem mahlasın korlar. Yenice'de doğan oğlan baba diyicek Fârisî söyler. Priştine'de oğlan doğsa dividi belinde doğar. Binâen-alâ zâlik Prizren şair menbai ve Yenice Fârisî ocağı ve Priştine kâtip yatağıdır." (İsen, 1997a:144-145)

KAYNAKÇA

- BARKAN, ÖmerLütfi (2008). "İstilaDevirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri", *Tasavvuf Kitabı* (Haz.CemilÇiftçi), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DEVELİ, Hayati (2006).*Osmanlı'nın Dili*, İstanbul: 3F Yayınları.
- DJURDJEV, Branislav (1992) "Bosna-Hersek", İstanbul: TDVİA, C.6.
- FULLER, Graham E. (2010). *İslamsız Dünya*, (Çev.Hasan Kaya), İstanbul: Profil Yayınları,
- GÖNEL, Hüseyin (2011). "Divan Edebiyatı Açısından Bir Kültür Merkezi Olarak Bosna", Saraybosna: International Burch University Yayınları.
- GÖNEL, Hüseyin, Alena Çatoviç (2012) "BirŞârih Olarak Mostarlı Hasan Ziyâ'î", Ordu: Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof.Dr. Mehmed Çavuşoğlu Anısına).
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2007).XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- HORATA, Osman (1999).*TürkiyeDışındakiTürkEdebiyatlarıAntolojisi, Romanya ve Gagavuz Türk Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, C.12.
- İBRAHİM, Mehmet (2008). "Eski Yugoslavya Sınırları Dahilinde Tarikat Hareketlerinin Tarih İçindeki Gelişimive Önemi, *Tasavvuf Kitabı* (Haz.CemilÇiftçi), İstanbul: KitabeviYayınları.
- İPEKTEN, Haluk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İPEKTEN, Halukvd. (1988).*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1997a). *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1997b).*Balkanlarda Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatı, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatı Antolojisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, C.7.
- KILIÇ, Filizve Tuncay BÜLBÜL (2007). "Bulgaristan Doğumlu Divan Şairleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 43, s. 49-66.
- KURNAZ, Cemal (2007).*Osmanlı Şair Okulu*, Ankara: Birleşik Yayınları.
- KURNAZ, Cemal ve Halil ÇELTİK (2000). *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mehmet Nail Tuman (2001).*Tuhfe-iNaili Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- OKUYUCU, Cihan (2004).*Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul: LM Yayınları.
- TURAN, Ömerve Mehmet Z. İBRAHİMGİL (2004). *Balkanlardaki Türk Mimarî Eserlerinden Örnekler*, Ankara: TBMM Kültür, Sanatve Yayın Kurulu Yayınları.
- ZLATAR, Behija (2010). *GaziHusrev-Beg*, Sarejevo: OrientalniInstitut u Sarajevu